

PERKATAAN ARAB DALAM BAHASA MELAYU: SATU TINJAUAN DARI ASPEK SEMANTIK

Oleh:

Mohd. Alwee Yusoff *

Abstract

This article attempts to see the use of Arabic words in Malay language from semantic aspect. The use of these words gives rise to misunderstanding to the public especially for those who do not know Arabic language. Changes of Arabic words in Malay language implicate changes in meaning when they are spelled in Malay especially from aspect of grammatical, symbols, thoughts and contexts.

PENGENALAN

Perubahan penggunaan satu kata yang diambil daripada bahasa asing dengan tujuan mempertinggi dan memperkayakan bahasa sesuatu bangsa adalah suatu yang lumrah, lebih-lebih lagi apabila hubungan di antara kedua-dua bangsa yang mempunyai pertalian bahasa telah terjalin sekian lama, iaitu seperti yang terjadi kepada bahasa Arab dan bahasa Melayu.

Dalam bahasa Melayu, perubahan ejaan yang berlaku pada istilah tertentu kadang-kadang membawa makna yang berlainan daripada makna asalnya meskipun masih ada kesan-kesan bentuk dan maknanya yang asal. Sebahagian daripada perkataan Arab yang terdapat di dalam bahasa Melayu yang bukan sahaja berubah bentuknya tetapi juga berubah makna khasnya apabila ianya dieja dengan tulisan Rumi melibatkan aspek ‘Semantik’.

SEMANTIK

Semantik (Inggeris: *Semantic*) dimaksudkan kepada satu cabang kaji bahasa yang mengkaji perubahan dalam makna perkataan.¹ Bagaimanapun,

* Mohd Alwee bin Yusoff, M.A adalah Pensyarah di Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, Cawangan Nilam Puri, Kota Bharu, Kelantan.

¹ Lihat Kamus Dwibahasa (1981). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka, h. 46

Semantik menurut pengertiannya yang lebih terperinci dapat dinyatakan sebagaimana berikut:

Semantik (*Semantics*) atau Semologi (*Semology*) atau Semasiologi (*Semasiology*) dimaksudkan dengan kajian terhadap makna perkataan. Ia boleh dilakukan melalui pendekatan falsafah atau logik, iaitu yang menekankan perkaitan antara tanda-tanda atau perkataan perkataan....²

Istilah Semantik berasal dari bahasa Greek yang terbentuk daripada kata kerja *Semaino* iaitu yang bererti atau yang bermaksud. Manakala kata nama dan adjektifnya diambil daripada *Semantikos* iaitu yang bererti signifikan; sedang *Semiotic* kata nama dan adjektifnya daripada *Semiotikos* iaitu yang merujuk kepada tanda-tanda; *Semology* adalah dari *Sema* iaitu tanda dan *Logos* (*account*). Ia amat sukar untuk mewujudkan satu definisi yang khusus kerana tiap-tiap daripada istilah-istilah ini lantaran penggunaannya begitu meluas sekali dalam penulisan meski pun mempunyai maknanya yang tersendiri. Di samping itu, Semantik merupakan suatu bidang kajian yang baru dan sebenarnya satu nama kepada satu doktrin makna khasnya yang berkait dengan tatabahasa.³

PERUBAHAN YANG MELIBATKAN SEMANTIK

Perubahan kata Arab dalam bahasa Melayu yang melibatkan perubahan makna khasnya apabila dieja dalam tulisan Rumi terlihat dalam beberapa aspek, sama ada gramatis, simbol (tulisan), pemikiran, konteks atau sebagainya. Antara perkataan-perkataan Arab yang dipinjam-pakai dalam bahasa Melayu yang terlibat dengan perubahan ini, antaranya adalah seperti berikut. Perkataan-perkataan yang ditandakan * dalam contoh ini digunakan sebagai analisis.

Bahasa Melayu

abad

adalah

ajal

Bahasa Arab

(abad / ab‘ād) اباد / ابْدَاض

(‘adālah) عدالة

(ajal / ‘ajal) اجل / عجل

² Untuk maklumat lanjut, lihat Zeno Vendler, artikel; ‘Semantics’ dalam *The New Encyclopaedia Britannica*, Mac. Vol. 16, h. 506-512.

³ *Ibid.*

Perkataan Arab Dalam Bahasa Melayu: Satu Tinjauan dari Aspek Semantik

akad	(ta'kid / 'aqd) تأكيد/عقد
akbar	(akbar / akhbār) اخبار/اکبر
alam	(alam / 'ālam) الام/عالماً
alim*	(alim / 'ālim) اليم/عالماً
amah	(amah / 'āmmah) امهه/عامة
amal	(amal / 'amal) امل/عمل
amil	(amil / 'āmil) امل/عامل
amir	(amīr / 'āmir) میر/عامر
aral	('ard / ard) عرض/ارض
asah	(aşah) صاح
asar	('aşr / 'uşr) عصر/عسر
asyik	('ashiq / 'āshiq) عشيق/عاشق
babit	(thābit) ثابت
bahas	(bahth) بحث
bait	(bayt) بيت
baki	(bāqi / bāki) باقى/باقى
balak	(balā') بلاءً
bernas	(naşş) نس
beza	(mayyaza) ميز
daerah	(dā'irah) دائرة
daftar	(daftar) دفتر
darab	(ḍarb) ضرب
darjah	(darjah / darajah) درجة
dharurat	(ḍarūrah) ضرورة
daulat	(daulah) دولۃ
dewan	(dīwān) دیوان
edar	(adāra) ادار
falak	(falak / falaq) فلك/فلق
faraj	(faraj / farj) فرج/فروج
fatwa	(fatwā) فسوی
geram	(gharm / gharām) غرم/غراهم
ralat/ghalat	(ghalaṭ) غلط
ghazal	(ghazāl) غزال

girah	(ghayrah) غيرة
hadam	(hadam) هضم
hadas	(ḥadath) حدث
hadis	(ḥadīth) حدیث
hafal	(ḥaflah / ḥifz) حفلة / حفظ
hajar	(ḥajar / ḥajr) حجر / حجر
hawa	(ḥawā/ hawā') حوى / هواء
janin	(janīn) جنين
jazak	(jazā' / jaza') جزاء / جزع
jihad	(jihād)جهاد
jilid	(jild) جلد
jiran	(jīrān) جيران
jumlah	(jumlah) جملة
jumud	(jumūd) جود
junub	(junub) جنوب
kadak	(qaḍā') قضاء
kadar	(qadr) قدر
kaerah	(qā'īdah) قاعدة
kahin	(kahin) كهن
kait	(qayd) قيد
kalam*	(kalām / qalam) كلام / قلم
kari*	(qārī') قاريء
karib	(qarīb) قریب
karenah	(qarīnah) قرینة
karun	(qārūn) قارون
kasad	(qaṣd) قصد
kasidah	(qaṣidah) قصيدة
kerabat	(qarābah) قرابة
kasyaf	(kasyf) كشف
khaliwat	(khaliwah) خلوة
kuliah	(kulliyah) كلية
kurun	(qurūn) قرون
madrasah	(madrasah) مدرسة

maktab	(maktab) مكتب
makul	(ma‘qūl) معقول
malaikat	(malā’ikah) ملائكة
makalah	(maqālah) مقالۃ
makhdum	(makhdūm) مخدوم
maruah	(murū’ah) مروءة
medan	(maidān) ميدان
menara	(manār) منار
moden	(tamaddun) تمدن
mualim	(mu‘allim) معلم
mubaligh*	(muballigh) مبلغ
membazir	(mubadhdhir) مبذير
mujrab	(mujarrab) مجرّب
murakab	(murakkab) مرکب
muslihat	(maṣlaḥah) مصلحة
nikmat*	(ni‘mah / niqmah) نعمة / نجمة
nukil	(nuqila) نقل
pasah*	(fasakh) فسخ
petua*	(fatwā) فتوى
perlu	(fard) فرض
rahib	(rāhib) راهب
rakam	(raqm) رقم
rasmi	(rasmi) رسم
rasuah	(rasywah) رشوة
riadah	(riyāḍah) رياضة
riak	(riyā’) رباء
rujuk*	(rujū’) رجوع
sabit/babit	(thābit) ثابت
saham*	(sahm) سهم
samak	(sama‘) سماع
sejarah	(sīrah) سيرة
silap	(khilāf / salaf) خلاف / سلف
syarak	(syar‘ / syar‘ī) شرع / شرعى

siyar	(syi‘ār / siyar) شعار/سر
taabudi	(ta‘abbudī / ta’abbudī) تباعدی/تابعی
taakul	(ta‘aqqul / ta’akkul) تفکل/تاكُل
tabal	(ṭabl) طبل
tabaruk	(tabarru‘ / tabarruk) تبرع/تبرک
tahayul	(taḥayyul / takhayyul) تخيّل/تحییل
takabur	(takabbur) تکبر
takdir	(taqdīr) تقدير
takhir	(ta’khīr) تأخير
takid	(ta’kīd) تأكيد
taklimat	(taklimah) تکلیمہ
takrib	(taqrīb / takhrīb) تقریب/تخریب
taksir	(taqṣīr / takthīr) تقصیر/تكثیر
tarekat	(ṭariqah / tarikah) طریقة/تركۃ
tasawur	(taṣawwur) تصوّر
tasyriq	(tasyriq / tasyrik) تشریق/تشریک
tauliah	(tawliyah) تولیۃ
tawaduk	(tawādu‘ / tawādu‘) توافق/تواضیع
tekad	(ta’kīd) تأكيد
tulah	(dawlāh) دولة
tulus	(khulūṣ) خلوص
ustaz	(ustādh) استاذ
wabak	(wabā‘) وباء
wadiyah*	(wadi‘ah) وديعة
wilayah	(wilāyah) ولاية
wirid	(wird) ورد
witir	(witr) وزر

ANALISIS SEMANTIK

Untuk mengenalpasti perubahan-perubahan yang berlaku terhadap perkataan-perkataan di atas yang melibatkan aspek semantik penulis hanya akan menumpukan kepada beberapa perkataan tertentu sahaja yang dipetik daripada senarai di atas.

1. Alim.

Perkataan ini di dalam kamus mempunyai beberapa makna seperti berilmu, pandai (dalam hal agama), soleh, tidak nakal. Manakala ulama (jamak) pula diertikan sebagai seorang yang alim atau pakar dalam pengetahuan agama Islam. Apabila dirangkaikan alim ulama akan bermakna pakar-pakar agama. Sedangkan makna ini tidaklah tepat seperti makna sebenarnya dalam bahasa Arab. Penggunaan ulama dalam bahasa Melayu sebagai seorang ulama sahaja tidak menepati makna sebenarnya dalam bahasa Arab dan yang dikehendaki dalam Islam, kerana ianya hanya dapat menepati maksud yang difahami secara sempit sahaja.

Menurut ilmu *al-sarf*, perkataan ‘*alīm*’ ialah dalam bentuk *ism fā‘il* daripada perkataan ‘*alima – ya‘lamu*’ yang bererti orang yang tahu. Dengan ini jelas bahawa makna pertama, iaitu berilmu atau pandai (dalam hal agama) seperti yang difahami umum menurut ilmu *al-ṣarf* kurang tepat. Demikian juga ‘*alīm*’ yang membawa makna umum iaitu tidak hanya khusus kepada orang yang tahu hal agama sahaja.

Ketidaktepatan dalam makna ini menimbulkan salah anggapan di kalangan ramai khasnya orang awam, bahawa seolah-olah ada perbezaan di antara orang yang disebut ‘*alīm*’ dan ‘*ulamā’* menurut banyak sedikit ilmu yang dimilikinya. Orang yang hanya berilmu, yang pandai dalam hal agama dinamakan ‘*alim*’, manakala orang yang ahli (pakar) dalam pengetahuan agama Islam dinamakan ‘*ulamā’*. Pada hal antara kedua perkataan di atas mempunyai kaitan yang rapat sekali, di mana kedua-duanya daripada ‘*ism fā‘il*’ dan perbezaannya hanya dari segi bilangan sahaja. Yang pertama bilangan satu (*mufrad* - tunggal) dan yang akhir bilangan banyak, lebih daripada dua (*jam’* - jamak). Sungguhpun ada pendapat lain bahawa jamak dari ‘*alīm*’ ialah ‘*alīmūn*’ atau ‘*ullām*’ tetapi kita lebih bersetuju dengan ‘*ulamā’*. Menurut Edward William Lane pula, perkataan ‘*alīm*’ bermakna: *Is an epithet applied to a man, meaning the person who possesses the attributes of ‘ilm or who is verse in science and literature*,⁴ iaitu satu definisi yang terlalu umum dan lebih literal. Namun demikian perkataan ‘*ulamā’* tidaklah seharusnya dirujukkan kepada orang yang ahli dalam ilmu agama Islam sahaja seperti pengertian umum yang difahami dalam masyarakat Melayu selama ini, dan bukan juga seperti yang difahami oleh E.W. Lane di atas.

⁴ Edward William Lane (1968). *An Arabic-English Lexicon*, Part 5, Beirut: Librairie du Liban, h. 2141.

Demikian perkataan ‘*alīm*’ dan ‘*ulamā*’ apabila dilihat dari segi gramatis, simbol (bentuk atau tulisan) dan pemikiran.

Dari segi konteksnya kata ‘*alīm*’ dan ‘*ulamā*’ juga mempunyai berbagai pengertiannya yang khusus. Contohnya di dalam al-Qur’ān, kata ‘ulama’ terdapat dalam ayat yang bermaksud: ‘hanya sanya di antara hambaNya yang takut kepada Allah ialah ‘*ulamā*’ (35:28).

Ayat di atas, antara lainnya menerangkan:

- a. ‘*Alīm* ialah orang yang gemar kepada apa sahaja yang direndai Allah serta menjauhi apa yang dimurkaiNya.⁵
- b. Tidak dikatakan ‘*alīm*’ seseorang itu kerana banyak hadithnya, tetapi dinamakan ‘*alīm*’ kerana banyak sifat takutnya kepada Allah.⁶
- c. Mereka yang tidak bertaqwa tidaklah dinamakan ‘*alīm*.⁷

Sementara itu bahawa yang dikatakan ‘*ulamā*’ itu ada tiga:

- i. ‘*Alīm*’ terhadap Allah dan suruhan-Nya, iaitu orang yang takut kepada Allah serta tahu akan had-had dan farduNya.
- ii. ‘*Alīm*’ terhadap Allah dan tidak ‘*alīm*’ terhadap suruhanNya, iaitu orang takut kepada Allah tetapi tidak tahu akan had-had farduNya, dan pengertiannya yang lain,
- iii. ‘*Alīm*’ terhadap suruhan Allah tetapi tidak ‘*alīm*’ terhadapNya, iaitu orang yang tahu had-had farduNya tetapi tidak takut kepadaNya.⁸

Makna lain ‘*ulamā*’ ialah mereka yang membaca al-Qur’ān, mempelajari dan mengajar apa yang terkandung di dalamnya, terutama menyuruh manusia mengerjakan kebajikan dan menegah melakukan perbuatan mungkar, mendirikan sembahyang dengan penuh khusyuk dan tawaduk, menunaikan zakat, bersedekah sekadar terdaya, sama ada secara rahsia atau terang-terangan apabila keadaan memerlukan; mereka juga

⁵ Lihat Gibb H.A.R & J.H Kramer (1979). *Shorter Encyclopaedia of Islam*, New Edition, Leiden: E.J Brill, h. 247.

⁶ Lihat Amran Kasimin (1987). *Perbendaharaan Kata Arab Dalam Bahasa Melayu*, Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia, h. 30.

⁷ Abū ‘Abd Allāh Muḥammad b. Aḥmad al-Anṣārī al-Qurtūbī (1967). *al-Jāmi‘ Li Aḥkām al-Qur’ān*, Juz XIV, Kaherah: Dār al-Kitāb al-‘Arabi, h. 243.

⁸ Abū al-Fidā’ Ismā’īl ibn Kathīr (1970), *Tafsīr al-Qur’ān al-‘Azīm*, Juz V, Kaherah: Dār al-Fikr.

ikhlas atas apa yang mereka lakukan tanpa mengharapkan balasan kecuali pahala dan keredhaan dan keampunan Allah.⁹

Alim (Arab: *'alīm*) adalah katanama aktif daripada katakerja '*alima - ya'lamu* yang bererti orang yang mengetahui. Perkataan-perkataan lain seperti 'ilmu ('*iIlm*), ulama ('*ulamā'*) maklum (*ma'lūm*) dan maklumat (*ma'lūmat*) adalah juga terbitan daripada *'alima - ya'lamu* di atas.

Manakala '*ilm*' yang bererti pengetahuan adalah katanama terbitannya. *Ma'lūm* yang bererti telah diketahui adalah katanama pasif. Oleh kerana perkataan alim dan yang berkait dengannya daripada kata dasar yang sama seharusnya diberikan pengelasan yang tepat menurut abjad atau entrinya yang betul, khasnya oleh pihak perkamus Melayu agar dapat dipastikan bahawa perkataan-perkataan yang berkenaan adalah daripada bahasa yang sama iaitu bahasa Arab.

Kata ilmu, alim, ulama, maklum dan maklumat, misalnya sepatutnya diletakkan di bawah abjad 'ء' ('ayn) atau di bawah entri 'ء' ('a/'a').

Berhubung dengan kata alim, dapat dikatakan bahawa ilmu yang dimiliki oleh seseorang, bidang ilmu yang dipelajarinya dan kepakaran yang ada padanya bukan merupakan faktor utama untuk mendapat gelaran '*alīm*' atau '*ulamā'*. Seorang pakar dalam ilmu hadith dan usul al-fiqh, misalnya, tidak seharusnya diberi label '*alīm*' atau '*ulamā*' selama tidak wujud sifat-sifat taqwa, wara' dan zuhud pada dirinya. Manakala seorang yang pakar dalam ilmu jiwa, senibina yang di luar dari bidang agama Islam digolongkan ke dalam istilah '*alīm*' atau '*ulamā*' apabila mempunyai sifat-sifat tersebut.

2. Kalam.

Perkataan 'kalam' menurut penggunaannya di kalangan orang Melayu merangkumi tiga pengertian berikut:¹⁰

- (a) Kata atau perkataan Allah,
- (b) Alat tulis, dan
- (c) Pasir hitam yang bercampur emas

⁹ Muhammad Maḥmūd Ḥijāzī (1979). *al-Tafsīr al-Wāḍīh*, Juz XI, Kaherah, h. 747.

¹⁰ Haji Mohd Shah Yusof, Haji Jeti Ahmad, Munji Shah, Abdullah Samad (eds.) (1964), *Kamus 'Am Bahasa Melayu*, Cetakan III, Pinang: Bingkisan Pujangga, h. 326.

Perkataan ini seharusnya dibezakan tulisannya agar tidak kesamaran antara ketiga-tiga tersebut. Untuk *kalām* dengan makna perkataan Allah hendaklah menggunakan huruf ‘ج’ (*kaf*) dan ‘qalam’ iaitu alat tulis dieja dengan ‘ق’ (*qaf*) ataupun diberi transliterasi tertentu kepada huruf ‘k’ yang membezakan antara makna-makna tersebut. Kita tidak sepatutnya hanya mengharapkan sebutan lidah atau fonemik Melayu sahaja tanpa mengambilkira bunyi sebenar huruf berkenaan terutama apabila merumikan istilah agama Islam.

3. Kari.

Perkataan ‘kari’ digunakan di kalangan orang Melayu dengan makna-maknanya yang tertentu, iaitu gulai (yang berwarna kuning), orang yang pandai membaca al-Qur’an, tinggal, sisa, ketinggalan atau tercicir.¹¹

Manakala dalam bahasa Arab apa yang dimaksudkan dengan ‘kari’ di sini ialah ‘qari’ iaitu yang berasal daripada kata dasar ‘*qara’ā – yaqra’u – qirā’ah* dan *qāri’*’ atau *qāri’ah* iaitu yang mempunyai maknanya yang lebih umum dengan makna ‘membaca, bacaan, pembaca lelaki dan pembaca perempuan dan apabila dihubungkan dengan al-Qur’an baharulah mempunyai maknanya yang khusus, di mana ‘qari’ ialah orang lelaki yang pandai membaca al-Qur’an dan *qāri’ah* ialah orang perempuan yang pandai membaca al-Qur’an. Oleh itu perkataan ‘kari’ dan ‘qari’ hendaklah dibeza iaitu melalui dua ejaan yang berlainan ini supaya tidak mengelirukan para pembaca dan tidak merosakkan makna asal masing-masing.

4. Mubaligh.

Dalam *Kamus Dewan*,¹² mubaligh diertikan sebagai ‘pengantara dalam sembahyang’ (antara imam dan maknum) atau ‘penyair atau pengembang ajaran agama (Islam/bukan Islam). Bagaimanapun, menurut bahasa Arab kata ‘mubaligh’ daripada ‘muballigh’, iaitu *ism fā’il* dan ‘*ballagha – yuballighu*’ yang bererti menyampaikan’. Apa yang disampaikan tidak merupakan persoalan kecuali setelah menjadi istilah terutama apabila ia dikaitkan dengan agama atau sebagainya, maka ia mempunyai maknanya yang tertentu mengikut konteksnya. Dalam hubungannya dengan sembahyang, misalnya, *muballigh* diertikan sebagai orang perantaraan antara imam dan maknumnya. Dalam sembahyang berjamaah dalam

¹¹ *Ibid.*, h. 332.

¹² Teuku Iskandar (1989). *Kamus Dewan*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, h. 837.

jumlah yang ramai suara imam yang menyebut ‘*Allāh Akbar*’ selang-seli antara satu rukun dengan rukun berikutnya biasanya tidak didengari dengan jelas oleh para makmumnya melainkan pengucapan demikian diucapkan kembali oleh bilal atau lainnya yang bertindak sebagai ‘*muballigh*’.

Di dalam al-Qur’ān sebenarnya perkataan *Muballigh* tidak disebutkan cuma pecahannya sahaja ada disebutkan seperti perkataan *mablagh* sebagaimana firman Allah yang berikut:¹³

ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

Mafhumnya:

“Pengetahuan mereka hanya sehingga itu.....”

Manakala di dalam hadith didapati kira-kira 30 kali.¹⁴

Di dalam al-Qur’ān, perkataan ‘*balāgh*’ dan yang berkaitan dengannya didapati dalam 15 ayat iaitu 3:20, 5:92 dan 99, 13:40, 14:52, 16:35 dan 82, 24:54, 29:18, 39:17, 42:48, 46:35, 46:35, 55:30, 64:12.¹⁵

Manakala dengan perkataan ‘*balāgh*’ disebut beberapa kali antaranya dalam firman Allah:¹⁶

مَا عَلِيَ الرَّسُولُ إِلَّا أَلْبَخَ

Mafhumnya:

“Tiadalah tugas Rasul itu melainkan penyampai...”.

Di dalam hadith, perkataan ini dan yang berkait dengannya disebut tidak kurang daripada 30 kali, antaranya sabda Rasulullah (s.a.w.):

إِنَّمَا بَعْثَنيَ اللَّهُ مَبْلَغًا

Mafhumnya:

“Sesungguhnya saya diutuskan sebagai penyampai”¹⁷

¹³ Surah al-Najm, 53:30.

¹⁴ A.J. Wensinck (1936), *al-Mu’jam al-Mufahras Li Alfaz al-Hadith al-Nabawi*, Concordance Et Indices De La Tradition Musulmane, Leiden: E.J. Brill, h. 216.

¹⁵ Muhammad Fu’ad ‘Abd al-Bāqī (1986). *al-Mu’jam al-Mufahras Li Alfāz al-Qur’ān al-Karīm*. Kaherah: Dār al-Ḥadīth, h. 135.

¹⁶ Surah al-Ma’idah, 5:99.

¹⁷ Tirmidhi: Tafsir surah 66.

Oleh itu perkataan ‘muballigh’ dengan makna penyampai, pemberitahu, penyampai agama atau pendakwah adalah lebih tepat dan sesuai dengan makna asal perkataan, bahkan selaras pula dengan apa yang berlaku di rantau Asia Tenggara, iaitu dalam konteks penyebaran Islam di sini yang dibawa oleh mubaligh-mubaligh yang terdiri daripada para peniaga Islam dari Asia Barat atau India, secara langsung atau tidak langsung telah membawa Islam ke sini. Manakala makna kedua kurang tepat, kerana menurut pemahaman orang Melayu penyair bukan mubaligh dan demikian juga sebaliknya. Oleh itu, pada hakikatnya mubaligh bukanlah satu gelaran atau nama khas bagi golongan tertentu, namun demikian setelah menjadi istilah dan disandarkan kepada agama Islam ia telah diketahui dengan namanya yang khusus pula dan diketahui umum. Kata mubaligh dimaknakan pula sebagai orang yang menyebarkan ajaran Islam. Manakala agama lain adalah secara kebetulan sahaja bagi mengertikan perkataan ‘missionary’ dalam bahasa Inggeris.

5. Nikmat.

Dari bahasa Arab *na’ima - yan’amu - na’matan* atau *ni’matan* yang bererti jadi senang, jadi baik dan kelapangan dalam hidup, menyenang dan menyukakan, bertambah (rezeki), sesuatu yang melazatkan dan menyenangkan serta mengembirakan manusia (seperti banyak harta iaitu kekayaan dan sebagainya).¹⁸ Tetapi, jika bacaannya ditebalkan ‘niqmat akan membawa erti yang berlainan malah berlawan sama sekali dengan makna *ni’mat* sebenarnya, kerana perkataan ini berasal daripada *naqama - yanqimu* atau *naqima - yanqamu - naqmatun* atau *niqmatun* iaitu akibat buruk yang akan menimpa seseorang, suatu yang dibenci, yang ditolak dan yang mengaibkan.¹⁹

Keadaan tulisan yang berbeza dan tidak selaras ini menimbulkan kekeliruan di kalangan orang awam yang tidak mengetahui asal-usul perkataan ini apa lagi jika ejannya tidak diberi transliterasi yang tepat dan selaras. Ejaan ‘nikmat’ dengan menggunakan “k” sebagai “ayn” kerap menimbulkan kesamaran antara pengertian ‘ni’mat’ yang sebenar dengan ‘niqmat’, di mana yang pertama dimaksudkan dengan kurniaan, kurniaan yang menyenangkan, merasai kesenangan, kelazatan dan kegembiraan dalam hidup seperti dalam ungkapan ‘*na’ima / an’ama bika ‘aynan wa*

¹⁸ Luis Ma'luf (1927). *al-Munjid Fi al-Lughah wa al-Adab wa al-'Ulūm*. Beirut: Al-Maṭba'ah al-Kāthūlikiyah, h. 894-895.

¹⁹ *Ibid.*, h. 911.

na‘iamaka Allāh ‘aynan’ (May God favour thee) atau seorang yang terbaik’ seperti dalam ungkapan ‘ni‘ma al-rajulu Zaid wa ni‘ma al-rajulan Zaidan! (What an excellent Zaid is!).²⁰

Manakala ‘niqmat’ bererti denda, hukuman berat, kecelakaan, menuntut bela dan balasan, atau hukuman yang didapati di akhirat kerana kesalahan dan dosa yang dilakukan di dunia.²¹ Jika nikmat atau ‘nakmat’ dengan ‘kaf’ bererti musibah, iaitu kecelakaan atau kecelakaan yang menimpa seseorang.²²

Berhubung dengan ejaan ‘ni‘mat’ ini adalah lebih baik ejaan huruf ‘aynnya dieja dengan disamakan dengan (‘) ²³ daripada ia disamakan dengan “k” ²⁴ atau diberi transliterasi khusus kepada “k” yang dapat dibezakan antara “k” yang menyamai “kaf” (ك), “qaf” (ق) “‘ayn” (ع), atau “hamzah” (ء).

6. Pasah.

Pasah (Arab: *Faskh*) adalah katanama terbitan daripada katakerja *fasakiha - yafsakhu* iaitu yang difahami oleh orang Melayu sebagai terputusnya ikatan perkahwinan antara suami dan isteri yang tidak mengikut proses talak. Manakala dalam bahasa Arab perkataan ini mempunyai makna dan maksudnya yang lebih luas lagi, iaitu tidak hanya terhad kepada makna yang biasa difahami di kalangan orang-orang Melayu sahaja, bahkan juga perpisahan antara dua orang teman rapat, antara dua orang yang bersaudara dan sebagainya. Namun demikian keadaan perpisahan demikian dikenal dengan perkataan ‘pisah’ (Arab: *fashk*).

7. Petua.

Orang Melayu menggunakan perkataan ‘fatwa’ dengan dua makna yang berlainan, meskipun ternyata bahawa perkataan ini daripada ‘*Fatwā*’ dalam bahasa Arab, iaitu yang pada asalnya digunakan pada perkara yang berkaitan dengan undang-undang yang bermakna ‘keputusan’

²⁰ Lihat J.O. & S.J. Hava (1964). *Arabic-English Dictionary*, Beirut: Catholic Press, h. 26.

²¹ *Ibid.*, h. 796.

²² Luis Ma'luf (1927), *op.cit*, h. 916.

²³ Lihat Haji Mohd Shah Yusof, Haji Jeti Ahmad, Munji Shah, Abdullah Samad (eds.) (1964), *op.cit.*, h. 455.

²⁴ Lihat *Daftar Istilah Bahasa Melayu* (1982). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, h. 199.

atau ‘hukum yang diputuskan’ oleh mufti ataupun oleh sekumpulan ulama. Manakala perkataan petua pula digunakan dalam bentuk umum yang mungkin lahir daripada pegangan yang diwarisi turun-temurun oleh sesuatu bangsa, adat suatu kaum atau merupakan satu pegangan atau petunjuk untuk bertindak. Misalnya, “menurut petua orang tua-tua jikalau hendak memasuki hutan tebal seorang itu perlu menyeru penunggu tempat itu untuk tumpang lalu atau mengelakkan gangguan penunggu”²⁵

Di dalam bahasa Arab perkataan ‘*fatwā*’ berasal dari kata dasar ‘*fatā*’ dan ‘*aftā - yuftī - fatwan*’ dan ‘*iftā*’ iaitu yang bermaksud ‘membuat keputusan atau pendapat hukum’ (*to give a decision of sacred law (mufti) or a legal opinion*). Atau dikatakan ‘*afta fulan fi al-mas’alah ay-abana lahu al-hukm minha wa akhraja lahu fiha fatwa*’: manakala ‘*al-muftī-al-faqīh alladhi yu’tī al-fatwā wa yūjib ‘amma alqā ‘alayh min al-masā’ il al-muta’alliqah bi al-syārī‘at*’, iaitu seorang faqih yang memberi fatwa dan menjawab apa sahaja masalah yang berkait dengan syariat yang dihadapkan kepadanya.²⁶

Oleh itu ejaan *fatwā* seharusnya dapat dibezakan dengan petua agar tidak menimbulkan kekeliruan maknanya di kalangan orang awam kerana ‘petua’ dalam bahasa Melayu agak lebih luas maknanya, iaitu tidak sahaja yang berkait dengan hukum tetapi juga melibatkan perkara umum atau budaya Melayu.

8. Rujuk.

Rujuk (Arab: *Rujū*) ialah katanama terbitan daripada katakerja *raja‘a - yarji‘u*, iaitu yang difahami oleh orang Melayu sebagai perbuatan suami yang kembali semula kepada isterinya selepas perceraian talak satu atau dua, ataupun dengan pengertian merujuk kepada buku-buku pelajaran, fail-fail dan sebagainya sedangkan dalam bahasa Arab perkataan ini mempunyai maknanya yang lebih luas lagi sehingga termasuk juga ‘kembali ke rumah’.

9. Saham.

Saham (Arab: *sahm*) ialah kata nama terbitan daripada *sahama - yashamu* iaitu yang pada asalnya bererti bahagian yang diperolehi (*al-qismah*) atau berdasarkan nasib (*al-naṣīb*) ataupun dengan makna habuan

²⁵ Amran Kasimin (1987), *op.cit.*, h. 113.

²⁶ Luis Ma'luf (1927), *op.cit.*, h. 595; cf. J.G. & S.J Hava (1964), *op.cit.*, h. 440.

seseorang (*al-ħazz*)²⁷ di mana ada unsur undian yang menentukan perolehan seseorang itu. Perkataan ini apabila digunakan sebagai istilah ekonomi antarabangsa, ia bererti sejumlah wang yang dilaburkan dalam pasaran saham yang ditentukan harga dan nilai semasanya mengikut unit-unit belian dan jualannya. Saham ini terdedah kepada risiko turun naik harga dan nilai semasa dalam pasaran setempat dan Antarabangsa.

10. Wadiah.

Wadiah (Arab: *wadi'ah*) ialah kata nama terbitan *wada'a – yada'u* iaitu pada asalnya bererti sesuatu yang diberikan (harta) kepada seseorang untuk dijadikan wadiah atau simpanan,²⁸ tetapi kini digunakan sebagai suatu istilah ekonomi (khasnya ekonomi Islam) yang membawa makna ‘akaun semasa.’ Istilah ini diperkenalkan buat pertama kalinya di Malaysia oleh Bank Islam Malaysia Berhad dan Bank Bumiputra Malaysia Berhad. Akaun Semasa al-Wadiah ini dikatakan diuruskan mengikut wadiah Yad Dhamanah.²⁹

KESIMPULAN

Pemindahan istilah dari satu bahasa ke satu bahasa yang lain biasanya berlaku berbagai perubahan, sama ada dari segi bentuk kata, makna atau kedua-duanya, demikian juga yang terjadi kepada istilah-istilah Arab dalam bahasa Melayu. Perubahan dalam bentuk kata dan makna ini melibatkan aspek semantik, iaitu yang merupakan satu cabang kaji bahasa yang mengkaji perubahan dalam makna perkataan.

Oleh kerana istilah-istilah Arab yang dipinjam-pakai dalam bahasa Melayu didapati banyak terlibat dengan perubahan ini, maka hanya dipilih beberapa perkataan sahaja untuk diberi analisis, seperti alim, kalam, kari, mubaligh, nikmat, pasah, petua, rujuk, saham dan wadiah sekadar menyatakan sememangnya berlaku perubahan maknanya pada beberapa istilah Arab dalam bahasa Melayu khasnya apabila ia dieja dalam tulisan

²⁷ Lihat Luis Ma'luf (1927), *op.cit.*, h. 371.

²⁸ *Ibid.*, h. 988.

²⁹ Untuk keterangan lanjut mengenai Akaun Semasa al-Wadiah ini boleh dirujukkan kepada Muamalah Banking Unit, Retail Banking Division, Bank Bumiputra Malaysia Berhad, 4th F1. BBMB-Oriental Building, No. 32, Jalan Tun Perak, 50050, Kuala Lumpur

Rumi. Perubahan begini disebabkan, antara lainnya ialah kerana kelainan fonemik antara orang Arab dan orang Melayu, di samping wujudnya kelemahan ejaan Rumi Melayu yang tidak dapat menampung semua bunyi huruf-huruf Jawi yang berasal daripada huruf-huruf Arab. Perubahan ini menimbulkan masalah kefahaman di kalangan orang awam khasnya yang tidak mengetahui bahasa Arab. Masalah ini memang wujud, misalnya pada perkataan seperti kalam, terutama apabila ia dirumikan dengan fonem k bukan q, di mana ia difahami oleh orang Melayu dengan berbagai makna seperti pena (alat tulis), perkataan Allah dan pasir hitam, sedang dalam bahasa Arab ia hanya bererti perkataan atau percakapan sahaja. Manakala qalam dengan fonem q baru bererti pena.

Oleh itu perkataan-perkataan di atas dan yang seumpamanya perlu diberi perhatian sewajarnya dan seharusnya dibezakan tulisannya agar segala masalah berkenaan tidak timbul.